

Liedutvalget

Innspill fra Utdanningsforbundet, juni 2019

Utdanningsforbundet viser til tidligere oversendte innspill. Utvalgets arbeid har allerede bidratt til å løfte og synliggjøre betydningen av videregående opplæring for elevene som tilbringer store deler av sin ungdomstid i skolen, for et fremtidig arbeidsliv og for videre utdanning.

Utvalget har også lyktes i å rette oppmerksomheten på styrker og svakheter i videregående opplæring. Hovedinnstillingen skal som kjent peke retning for hvordan videregående opplæring skal gi elevene en opplæring som fremmer lærelyst, motivasjon og trivsel. De studieforberedende utdanningsprogrammene skal legge til rette for at elevene har et best mulig grunnlag for å starte i høyere utdanning og de yrkesfaglige utdanningsprogrammene skal ruste elevene slik at de kan møte arbeidslivet med relevant fag- eller yrkeskompetanse. I dette innspillet ønsker vi å fokusere på retten til videregående opplæring. Denne omfatter blant annet en diskusjon om ungdomsretten og retten for voksne og hvor mange år i videregående retten skal omfatte.

Retten til videregående opplæring må styrkes

Utdanningsforbundet mener at retten til videregående opplæring er et sentralt prinsipp når vi skal skape en inkluderende videregående opplæring som favner flest mulig. Den gjeldende retten til videregående opplæring ble innført i Reform 94 og gir alle som har fullført grunnskolen eller tilsvarende rett til tre års videregående opplæring som skal tas innen fem år. Styrken ved en slik rett er at de aller fleste ungdommer går direkte til videregående fra ungdomsskolen. Likevel er det mange som trenger mer for å kunne fullføre videregående opplæring enn det som i dag ligger som en rettighet. Retten til videregående opplæring må utvides for at flere ungdommer og voksne skal få en reell mulighet til å fullføre videregående opplæring.

Utvide retten

Utdanningsforbundet mener at tidsbegrensningen som i dag ligger i retten til videregående opplæring bør fjernes. Begrensningen på fem år kan tyde på at lovverket bygger på en ide om at alle elever skal oppnå sluttkompetanse innenfor samme tidshorisont. En slik begrensning

rammer elever som ikke får læreplass, men også en rekke andre elevgrupper som velger feil utdanning, og av ulike årsaker må gjøre omvalg eller midlertidig må avbryte utdanningen. Hovedprinsippet i opplæringsretten må være retten og muligheten til å fullføre opplæringen, ikke kravet på antall års opplæring innenfor en definert tidsramme.

Rett til flere utdanningsløp

Utdanningsforbundet mener at lovverket bør legge til rette for at det blir mulig å ta flere utdanningsløp i videregående opplæring. En forutsetning må være at gratisprinsippet ligger til grunn for en slik utvidet rett. Dagens treårige opplæringsrett legger hindringer både for dem som har enten fullført et studieforbereende løp eller som sent i utdanningsløpet finner ut at de ønsker å ta et yrkesfag. For disse er det viktig å kunne starte opp på et nytt utdanningsløp på videregående nivå som fører frem til et praktisk yrke de ønsker, fremfor å måtte ta en teoretisk utdanning på universitet eller høyskole som de ikke er motiverte for. Et mer spesialisert og kompetansekrevende arbeidsliv med raskere endringstakt gjør at stadig flere har behov for å supplere utdanningen med flere fagbrev. Utdanningsforbundet mener det er viktig at regelverket åpner opp for slike muligheter. Utvalget må vurdere ulike aspekter, kostnad og kapasitetsberegninger ved en utvidelse av retten til videregående opplæring

Utvide retten til toårig Vg3-løp i skole

Utdanningsforbundet har lenge jobbet for at elever som ikke får læreplass skal få utvidet rett til et toårig praksisbasert skoleløp. Elever som ikke får læreplass har i dag rett til ett års opplæring i skole som et alternativ til to års læretid. Regelverket stiller ingen krav til at et slikt ettårig skoleløp skal inneholde praksisbasert opplæring. De ettårige Vg3-skoleløpene har flere svakheter. Skoleløpet fører ikke frem til like god sluttkompetanse og samme kvalifikasjoner som to års læretid i bedrift, hvor lærlingen både får opplæring gjennom instruksjon og deltakelse i produksjon. Konsekvensen blir at kandidater med fagprøve basert på ett års Vg3 i skole får et slags «B»-stempel. Vi erfarer også at arbeidslivet ikke anerkjenner denne kompetansen på lik linje med læretid i bedrift. Utfordringene rundt det ettårige Vg 3-løpet ble også tatt opp i Karlsen-utvalgets innstilling (NOU 2008: 18 Fagopplæring for framtida), hvor det ble foreslått at alle elever som ikke får læreplass skal få rett til to års yrkesfaglig opplæring. Utvalget pekte bla. på at strykprosenten blant elever som avslutter fagutdanningen med Vg3 i skole er vesentlig høyere enn for lærlinger, og at dette er en sterk indikasjon på at skoletilbudet som går over ett år er et kvalitativt dårlig tilbud.

Voksnes muligheter til å ta videregående opplæring

Lied-utvalget tar opp mangler i voksenopplæringen og behovet for å tydeliggjøre og styrke voksenretten i sin første delrapport. Voksne har etter dagens regelverk rett til videregående opplæring fra året de fyller 25 år, dersom de har fullført grunnskolen, men ikke fullført videregående opplæring (Opplæringsloven 4A). Utdanningsforbundet støtter utvalget i at det er behov for en klar definisjon på hva som ligger i begrepet «fullført videregående opplæring» innenfor voksenretten. Det er også en svakhet at det ikke er definert hvor skjæringspunktet går mellom fullført og ikke fullført, og hvor mye videregående opplæring man kan ha mottatt og fremdeles bli regnet som ikke fullført.

Utdanningsforbundet mener det er problematisk at voksne som har påbegynt et videregående løp i ung alder får redusert sin mulighet til å få opplæring fordi de har brukt opp retten. En slik begrensning svekker voksnes muligheter til videregående opplæring og øker faren for at flere faller utenfor arbeids- og samfunnsliv. *NOU 2008:13: Voksne i grunnskole og i videregående opplæring -finansiering av*

livsopphold (Livsoppholdutvalget) melder at nesten 600 000 voksne i alderen 25- 66 år mangler fullført videregående opplæring, og at det er fare for at denne situasjonen vil vedvare fremover.¹ I et slikt perspektiv blir det spesielt viktig at lovverket ivaretar voksne uten fullført videregående opplæring, og at denne gruppen får en ny sjanse. Utdanningsforbundet mener at retten til videregående opplæring må utvides og gjelde for voksne som ikke har fullført og bestått videregående opplæring, slik Livsoppholdutvalget vurderer i sin rapport.

Utdanningsforbundet har flere ganger tatt til orde for at voksenes rettigheter må styrkes og tilpasses bedre til det store mangfoldet som i dag mottar voksenopplæring. Rettighetene voksne har må ses i sammenheng med at i deltakere i voksenopplæringen er en mer sammensatt gruppe enn tidligere, og at innvandrere utgjør en stadig større del av nedslagsfeltet. Svake norskferdigheter er en hovedutfordring i voksenopplæringen, noe også Liedutvalget tar opp i delrapporten.

Skal voksne få et godt opplæringstilbud, må de på lik linje med barn og unge, ha rett til å bli undervist av en lærer med godkjent lærerutdanning. Utdanningsforbundet har lenge jobbet for å fjerne unntaksparagrafen i forskrift §14-1 til opplæringsloven som åpner for at det kan tilsettes personell uten pedagogisk kompetanse i voksenopplæringen. Utdanningsdirektoratet går nå inn for å fjerne unntaksbestemmelsen og har sendt forslaget på offentlig høring. Inntil lovendringen er en realitet, er det fortsatt viktig å fremme voksnes rett til å bli undervist av en kvalifisert lærer.

En annen svakhet i lovverket er at voksne ikke har rett til rådgivning (Opplæringsloven § 4A-8). Utdanningsforbundet mener det er viktig å få på plass et styrket, lovfestet rådgivningstilbud for voksne som tilsvarer barn og unges rettighet. En slik rett er viktig både i arbeidet med integrering og for at voksne skal kunne delta med suksess i videregående opplæring fordi de har tatt et informert utdanningsvalg. Manglende informasjon om mangfoldet i utdanningstilbud som er spesielt utviklet for å tilpasse voksnes behov og livssituasjon og svak kunnskap om egne rettigheter, er viktige årsaker til at mange voksne ikke får den opplæringen de trenger og har krav på.

Voksne har et langt større behov for tilrettelegging og støtte gjennom en kontaktlærer enn tidligere. Derfor mener Utdanningsforbundet at voksne må få en lovfestet rett til kontaktlærer på lik linje med barn og unge. Opplæringsloven §8-2 *Organisering av elever i klasser og i basisgrupper* gir barn og unge rett til kontaktlærer, mens elever i voksenopplæringen ikke har tilsvarende rettighet.²

Det stilles i dag ingen krav til kompetanse i norsk for å ha voksenrett. Innvandrere kan med utgangspunkt i voksenretten starte i videregående opplæring med så svake norskferdigheter at de ikke har forutsetninger til å kunne fullføre. De er heller ikke garantert å få et undervisningsopplegg som er tilpasset deres forutsetninger. Svake norskkunnskaper skaper ikke bare utfordringer for å kunne gjennomføre opplæringen, men reduserer også muligheten til å få læreplass, deltakelse i arbeidslivet og til å kunne fortsette i et høyere opplæringsløp. Utdanningsforbundet mener at voksne i videregående opplæring må få styrket oppfølging og tilpasset opplæring i norsk. Utdanningsforbundet mener derfor at utvalget må foreslå at det innføres krav om norskferdigheter på et minimumsnivå for å styrke voksnes muligheter til å delta i videregående opplæring med suksess.

¹ NOU 2018:13 Voksne i grunnskole – og videregående opplæring – finansiering av livsopphold.

² Opplæringsloven §8-2 *Organisering av elever i klasser og i basisgrupper* gir barn og unge rett til kontaktlærer

Hvordan forberede elevene godt nok til videregående opplæring?

I første delrapport varsler utvalget at de i hovedrapporten vil vurdere om videregående opplæring er beredt til å ta imot alle elever og gi dem støtten de trenger i opplæringen. Utvalget viser til at videregående opplæring har et bredt mandat som består i å gi all ungdom et opplæringstilbud etter grunnskolen, det vil si å fylle opp en lovfestet rett til opplæring. Samtidig skal opplæringen gi et grunnlag for høyere utdanning og for deltakelse i arbeidsliv og samfunn. Utvalget peker på at elevmassen utgjør et stort mangfold som har ulikt kompetansegrunnlag fra grunnskolen. Noen elever strever i fag og har lave grunnskolepoeng, eller de mangler karakterer i ett eller flere fag fra grunnskolen. Andre elever har kort botid i Norge og mangler norskerdigheter. Utvalget trekker frem forskning som viser at elever med lave grunnskolepoeng statistisk sett har dårligere sjanse for å fullføre og bestå videregående opplæring, og spør om det gagnar elevene at det norske opplæringssystemet ikke stiller noen formelle krav om bestått i fag fra grunnskolen. De vil foreslå ulike modeller for å styrke overgangen mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring i neste innstilling. Diskusjonen rundt innføring av ulike modeller og tiltak som skal forberede elever til videregående opplæring reiser et viktig verdispørsmål: Skal videregående opplæring tilpasse seg elevene, og at elevene er ulike, eller er det eleven som skal tilpasse seg skolen? Utdanningsforbundet mener at det må være et grunnleggende prinsipp at skolen må være til for elevene, og tilpasse seg elevene- uansett evner og forutsetninger. Spørsmålet om hvordan vi best kan tilrettelegge for at mangfoldet av elever er best forberedt til videregående opplæring handler mye om hva slags skole og utdanningssystem vi ønsker å ha. Utvalget viser til Danmark som tilbyr frivillig 10. klasse for elever som trenger kvalifikasjoner før de begynner i videregående opplæring, og varsler at dette er en modell de vil vurdere spesielt. I Norge har flere fylker igangsatt forsøk med et ekstra 11. år som følger ungdomstrinnet. Et slikt 11. år innebærer ett års utvidet rett, og er målrettet mot elever med lave grunnskolepoeng, svak motivasjon og som trenger tid til å modnes før de starter i videregående opplæring. Det 11. året har fått mye oppmerksomhet i den utdanningspolitiske samfunnsdebatten og følges opp i Stoltenbergutvalgets rapport (2019). Utdanningsforbundet støtter målet om at alle elever skal være godt rustet til videregående opplæring, men mener at modellen med et 11. år bryter med det viktige prinsippet om at videregående opplæring er en rett som skal være knyttet til alder (Reform 94). I et slikt perspektiv er det urimelig å innføre krav om at alle elever som starter videregående opplæring skal ha ferdigheter på et definert nivå. Skal elevene ha et godt grunnlag for å gjennomføre videregående opplæring, er det mer hensiktsmessig å styrke opplæringsløpet både i grunnskolen og i videregående opplæring. Tidlig innsats i grunnskolen, økt lærertetthet, tettere oppfølging, mer praksis og variasjon i undervisningen i ungdomstrinnet er viktige grep for å forberede elevene til videregående opplæring.

Utdanningsforbundet mener det må legges bedre til rette for at videregående elever som trenger det får tett oppfølging og støtte gjennom hele utdanningsløpet. Elevenes prestasjoner og motivasjon for skolearbeid er ikke statiske størrelser, men faktorer som kan påvirkes av hvor godt tilbud de får. Myndighetenes vilje til å satse på videregående opplæring og samspillet mellom skoler og fylkeskommuner har betydning for hvilke tiltak som settes i gang for den enkelte elev og for elevens mulighet til å fullføre og bestå videregående opplæring. Skolen og lærerne må ha ressurser, rammer og kompetanse for både å kunne tilpasse undervisningen til en mangfoldig elevgruppe og til å kunne følge opp elevene som strever godt

nok. I videregående opplæring er det særlig behov for en større satsing på spesialpedagogikk. Det må utvikles spesialpedagogiske tilbud som er spesielt tilpasset for elever i videregående opplæring. Som i grunnskolen, er det behov for større lærertetthet, mer variasjon i undervisningen samtidig som det må legges til rette for tettere kontakt mellom skole og arbeidsliv.

Med vennlig hilsen

Milena Adam
seksjonsleder

Kristin Vik
seniorrådgiver

[Klikk her for å skrive inn tekst.](#)